

Szár az Miklós György

GRÚZIAI KUTYÁK

Ott vannak mindenütt. Keresztben fekszenek a járdán, elterülnek a kirakatok előtt, szundikálnak a lépcsőkön, parkokban heverésznek, elnyúlnak az árkádok alatt. Vasútállomáson, buszpályaudvaron, benzinkútnál. Külvárosban, belvárosban, faluszélen. Ott ácsingóznak a piac mellett, az éttermek és kávézók szabad téri asztalai körül. Megállnak az úttest közepén, átkocognak az autók közt a téren, leheverednek a virágágyásban, belelefetyelnek az útszéli pocsolyákba. Egyik-másik girhes, némelyik sebes is. Néha kissé tépettek, bozontosak. Utcán élnek, milyenek lennének, kicsit koszosak is. Kicsik és nagyok, kajla kölykök és megfontolt öregek. Sokféleségükben mégis egyformák: nem tolakodók, nem agresszívek, nem hangosak, tartózkodók, tudják az illetet. Igazi csavargók. Időnként jelzik, hogy vannak. Megmutatják magukat. Rád néznek, biztatóan megbillegtetik a farkukat, a nyomodba szegődnek. Ha leülsz, közelebb húzódnak az asztalodhoz, leheverednek a széked lábánál. Sokan vannak, nagyon sokan. A szíved szakad értük. Kivert kutyák, gondolod. Gazdátlanok. Éheznek, szomjaznak, otthontalanok, esőben áznak, hidegben fáznak, hőségben, amilyen most is van, földig ér a nyelvük.

Második napotok reggelén egy fehér-fekete foltos bundájú finoman jelzi, hogy elfogadná a kajád egy részét. Sajttal töltött tésztát falatozol, ő meg veled szemben közlekedik a járdán. Rendben van: lohol. Látszik, hogy észrevett. Nem csak arra jár, hanem feléd tart. Néhány méterrel előtted leül. Tekintete a szemedben, a kezeden, a zacskón, amiben a sajtos valami lapul. Körülpillantasz, nem tudod, mik a szokások, mit szólnak a járókelők. A foltos finoman jelez a farkával: ne tarts semmitől. A tekintete nyílt és bátorító, azt sugallja: ne aggódj, tépj le nyugodtan egy darabkát. Letéped hát. Nyújtod felé. Megszagolja, kicsit még hezitál, aztán dönt. Úgy veszi el a falatot, mint aki kegyet gyakorol. Aztán diszkrétén félrevonul az egyik kirakat elé. Körbesandítás: senki nem törődik veletek, a járókelők járókelnek, a kutya táplálkozik.

Eltart néhány napig, míg rájössz, hogy a grúzai kutyák nem elesettek és nem sajnálatra méltók. Vagyis igen, de csak annyira, amennyire az

ember is az. Nem a grúz, hanem általában az ember. Az ember, aki esendő és kiszolgáltatott lény. Mert az ugye nem mondható, hogy az emberek többsége könnyen él. A grúziai kutya pedig emberi életet él. Bocsanat, legyenek georgiaiak, ha egyszer ők maguk, a *kartvelik* nem szeretik a szocialista meg orosz meg perzsa áthallású Grúzia nevet. Szokjunk vissza a kedvükért az ősi Georgia elnevezéshez.

Meglep, amit Georgiában tapasztalsz. Vágytál ide, kölyökkorod óta számon tartod, hogy vannak grúzok, örmények, léteznek a bibliai esők áztatta nagy hegyek. Tudtad, hogy Európa peremére utazol, elképzeltél, vártál valamit, és természetesen nem azt kaptad. De nem ez lep meg, hiszen sosem tudod elképzelni a valóságot, ami az olvasmányokból a fejedben összeáll, az mindig más, mint amit tapasztalsz. Az lep meg, ami nem kéne, hogy megleljen, hogy ez itt – Európa Keletén, Ázsia peremén – Európa. Nem periféria, vadhajtás, csenevész fattyú, hanem Európa. Jelző nélkül. Nem „igazi”, nem „hamisítatlan”, nem „szembetűnően” vagy „kétségbevonhatatlanul”, csak így: Európa. (Bármi legyen is az.)

Hajnalban keltek, álmosan és szótlánul ballagtok a platánok alatt a sötét, néptelen utcán. Négykor indul a vonatotok. Félúton egy vörös loncsos szegődik mellétek: kísér hűségesen. A vasútállomás előtt kör alakú, gigászi tér. Üres. Se ember, se autó, ám az aszfalton kiterülve itt is, ott is kutyák alszanak. A járdán, a langyos macskakövön, a szobor talapzatán. A loncsos előreszalad. Az aszfalton heverő kutyák egyike felemeli a fejét, a loncsos nekiront, a torkának esik. Az felhengeredik: némán, lustán és kajlán játszanak. Ti pedig megveszitek a jegyeiteket, elindultok a Kaukázusba, fel a bibliai hegyek lábához, Elbrusz alá, Kazbek herceg sziklás birodalmába, melyről a nagy cár szaracén szolgájának unokája így dalol: „Zajog habos víz féktelen, / Porlik mogorva szirteken, / Sasok vijognak, messze fenn / Fenyő suhog, / Csillámlanak fenségesen / A hegycsucok.” Puskin lelkesedése őszinte, az ének mégis hamis, mert Grúzia és Dagesztán, meg a cserkeszek, ingusok, csecsenek földje az orosz romantikus költőknek sosem lett azzá, ami a görög szabadságért életét áldozó Byronnak Hellasz. Petőfi az alföld tengersíkját, Puskin a Kaukázus égbe nyúló csúcsait azonosítja a szabadsággal. „Vad hegyek fölött, Kazbekem, / Királyi sátrad ékesen / Tündöklök örök fénybe mártva.” Lermontov megszemélyesíti a hegyet – „Bíborpalástban áll a Kazbek, / A Kaukázus kevély ura.” –, aztán kisajátítja – „Édes, honi dalként szeretlek, te szép / Kaukázusi

rengeteg!” –, majd ő is a szabadsággal azonosítja – „Kaukázus tája, messze föld / Te, népszabadság otthona! / Kínokkal téged is betölt / A háboru vérzápóra.” A vérzápor stimmel, a népszabadságból egy árva szó sem igaz. A fenséges hegyek közt élők évezredek óta harcolnak perzsákkal, görögökkel, kazárokkal, tatárokkal, törökökkel, és az utóbbi néhány évszázadban a hódító oroszokkal. (Valld be, mostanáig nem tudtad, hogy 1956 nem Budapesten kezdődött októberben, nem is júniusban, Poznanban, hanem március elején, itt, a Kaukázusban. A Sztálint éltető orosz- és szovjetellenes tüntetők ellen tankok vonultak fel Tbilisziben. Azt már tudtad, hogy 1989 áprilisában is vér piroslott a tbilisi utcán, szovjet katonák öldököltek a Rusztaveli sétányon, tudtad, hogy idegázt használtak, és tudtad, ha nem is akartad elhinni, hogy utászásokkal vertek agyon húszéves diáklányokat – „Szabadság kell? Nesze, itt a szabadság!” – sziszegték az álarcosok, amikor az ásókat élével lecsaptak. Arra pedig tisztán emlékszel, hogy 2008 nyarán majdnem Tbilisziig csörtettek az orosz harckocsik.)

A hegyek? Ó, a hegyek hercegek! Shkhara, Ushba, Janga, Tetnuld... Megannyi átkozott várúr a vár fokán – hogy Puskinnál (vagy Téreynél) maradnak. A hegyek istenek. De róluk most ne többet. Amikor otthagytátok a bérceket, és visszatértetek a városba, a fehér-fekete foltos bundájú ismerősként köszönt. Farkcsóválva kocog az asztalotok felé, magabiztos tekintete is árulkodik róla, hogy felismert, szándálotat szimatolja, leheveredik a széked mellé. Te is kezded kiismerni őket. Találkoztál velük az országutak menti mézárusok bódéi körül, benzinkutaknál, beléjük botlottál templomok előterében, kolostorkertekben, folyóparton, hágók fogadóinak poros udvarán. Volt köztük félig vak öreg, volt jól táplált bundás és csontsovány kölyök, akadt rühös, sebesült és sánta is. Látszott, hogy szabadon jönnek-mennek, olykor jóllaknak, máskor nyelik az éhkoppot. Mint az emberek.

Tbilisziben sok a koldus. Nem jó, legyenek kéregetők. Vagy nevezzük őket szegény embereknek. Sokfélék. Szégyenlősen ácsorognak, markukat nyújtják, tekintetüket a földre szegezik. Akad köztük szemtelen, keselyű szemű tolakodó is, de kevés. A többség csendes, magába roskadt. Padokon ülnek, félhomályos, szűk aluljárók falát támasztják. Görnyedtek, fáradtak, kopottak, de még mindig öltözködnek. Rozzant tolószékekben gubbasztanak, gyűröttek, megtiportak, de a tekintetük nem üres, hanem fájdalmas. Idővel észreveszed, hogy mindenki ad

nekik. Fiatalok is. Egyikükre jól emlékszel. Tizenkilenc-húsz évesnek nézted. Megállt, egy kézben egyensúlyozta a mobiltelefont és a fagyit, míg a másikkal előkaparta a pénztárcáját, amiben hosszan kotorászott, aztán a türelmesen várakozó néninek a tenyerébe tette a pénzt. Nem sapkába, nem dobozfedélbe pottyantják a garast: kézből kézbe adnak. Húsz éve Horvátországban, Zágrábban csodálkoztál rá, hogy csinos, fiatal lányok adtak az utcán ácsingózó koszos, béna koldusoknak. Nyomorék férfiakkal. Megfejteti vélted: néhány éve még háború dúlt, a lányok nem a nyomorékot, hanem a hadirokkantat látták, aki védte a hazát. Őket is. Szívszorítónak érezted. A lányok hálájával nem volt baj, a hazáéval igen. Most is valami ilyesmi kerülget. Nézed a kopott, elesett, kiszolgáltatott embereket. A Szovjetunióban születtek, életük javát az embertelen birodalomban töltötték. Most szabad georgiaiak. Vajon kitől és miféle nyugdíj, miféle gondoskodás jár és jut nekik? Mindent megpróbálnak. A férfiak is. Elrongyolt Beethoven, Mozart és Rachmaninov kottákat árulnak az aluljárókban. Kínálják, amijük van: öreg könyvet, szótárakat. A piac melletti árkádok alatt fürdőszobaméreggel testsúlyt mérnek a járdán, sámlin ülve cérnát és gombot árulnak. Régi, színes gombokat. Aszott testükön kifényesedett öltöny lötyög, az uja foszlik, de tiszta, ahogy az inggallérjuk is az. Nem könyörögnek, pénzt keresnek.

A fehér-fekete foltos átpártol a szomszéd asztalnál étkező családhoz: ti csak isztok, azok esznek is: első a megélhetés. Másnap délben egy félénk, girhes kis fekete formál jogot rátok, pontosabban mindarra, ami „leeshet” tőletek. A park fái alatt ebédeltek feketére sült, csontos húsokat. Nem közel, nem messze, úgy két méterre telepedik le a járdán. Ha vetélytárs közelít, felszökik, és – behúzott farokkal, kétségbeesetten, de – szembefordul, ellenáll. Láss csodát, a nagyobbak és erősebbek is tiszteletben tartják az elsőbbség jogát. Szívesen felsorolnád, lajstromba szednéd az összeset, akiket elébetek sodort – ha nem titeket elébük – a sors. A vádló tekintetű fekete-sárga bundást: összegömbölyödve feküdt a hajnali esőben a kolostor gigászi cédrusa alatt. A kajla, csupa csont kölyköt: egy kivénhedt Toyota alól csalogatta egy lisztes kötényű, idős férfiú. A nyurga fehéret: gödröt ásott egy bokor tövében, hűvösre vágyva épp belerogyott, amikor összeakadt a tekintetek. A narancssárga és fekete foltost: valami zizegő, kék csomagolást bontogatott az örmények temploma mögött. Emlékszel arra, amelyik

a színház előtti virágágyásban ásta el a csontját? A Rusztaveli sétány fényes kirakatai előtt álomba merülten heverőkre? A borjú természetűre, ahogy a híd alatt belegázol a vízbe, és mohón lefetyel? A vakarcsra, amelyik a légkondicionáló csöpögő tócsájában hevert? A bundás szőrű, természetes dakszlira? Szemében bizalom csillogott, türelmesen várta ki jussát, aztán áttelepedett a nevetgélő, kövér sofőrökhöz, akik két asztallal odébb az ebédjüket várták. Képtelen vagy felidézni mind a lompos csavargókat, ahogy az árkádok alatt markukat tartó szegények közül is csak egyikre-másikra emlékezel. Pedig jó volna megemlékezni mindőjükről, mintha ezzel, mint imával, létükhöz járulnál hozzá, könnyíthetnéd azt, ami nehéz: az életet.

Egyik este, későre járt, utolsó poharaitokat emeltétek, amikor a foltos fehér-fekete felvinnyogott, és mint aki megveszett, úgy rontott elő a széked alól. Magas srác közeledett rövidnadrágban, Lennon-szemüvegén neon- és holdfény csillogott, hullámos haja lapockáját verte, lábán fűzetlen bakancs laffogott. Mosolygós kedvese támogatta őt. Kapatosnak nem mondanám: részeg volt az istenadta, nagyon részeg. A kutya nekitámadt. Felugrott rá, nyüsztített, vinnyogott, farát riszálta, pördült-fordult, vigyorgott, kajla bakugrásokkal, félig kúszva-mászva loholta körül őket, minket, a vendéglői kertet, hogy aztán ismét a fiúra rontson, aki térdre borulva próbálta megfékezni, magához ölelni a fickándozőt, simogatta, becézte, dűnnyögött hozzá, nevéen szólítgatta, az meg nyüsztítve nyalta az arcát, toporgott, tekergett, aztán rohant körbe megint. A lány mosolyogva félrevonult, kerek fenekét a lépcsőre tette, cigit sodort. A két főszereplő nem fogta vissza magát, örömeik eltartott jó ideig, közben a lány, cigijét szívva, pár szóban elmesélte nekünk, szájtátva bámulóknak, hogy a kutya, neve is van, úgy hívják, Smági, abban a házban született, melyben a kedvese és a szülei laknak, „néhány éve még együtt játszottak az udvaron, de most nem találkoztak már egy ideje”.

Bámultad őket, a fiút és a kutyát, önfeledt örömeiket, közben a viháncolásra más kutyák is elősomfordáltak a bokrok sötétjéből, fáradt pincérek szállingóztak a lámpafényes belső termék felől, rágyújtottak, támasztották az ajtófélfát, neked meg eszedbe jutott a tbiliszi szállásadónőtök. „German?” – kérdezte, mikor az udvarba léptetek. – „English? French?” Csóváltátok a fejeteket. „Hungarian. Vengerszkij.” „Ó, hát akkor a mieink!” – mondta nevetve, és hirtelen nem tudta, hogy ennek a befogadó gesztusnak örüls-e vagy sem, nem tudta, mire

gondol, hajdani szocialista testvériségre vagy évezredes rokonságra, Kaukázusba csángált szavárd magyarokra, pusztákon, hegyeken, tengereken átívelő, megfejthetetlen rokonszenvre. Aztán úgy döntöttél, mindegy neked, van-e alapja a rokonságot hirdető szép teóriáknak, mit bánod te, mire esküsznek régészek, nyelvészek, antropológusok, mit hirdetnek az archeogenetika frissen felkent papjai és kuruzslói, te ezt a rokonságot, amit a mosolygós tifliszi hölgy felajánlott, mint szép ajándékot, elfogadod.

Torkodon legurítottad az utolsó langyos kortyot, Natakhtari, ez volt a sör neve, három napba telt, mire ki tudtátok silabizálni a feliratokat, Egyiptomot idézte benned, nem a betűk, hanem a név, talán a gyönyörű királynő, Nefertiti miatt, vagy mert valaha azt tanultad, amikor még régész akartál lenni, hogy az egyiptomi nők nem csak itták a sört, hanem mosdottak is benne. Smági, a viháncoló kutya megnyugodott, a lány és a Lennon-szemüveges fiú az egyik fiatal pincérnővel beszélgettek, a hold vigyorgott, felhajtottad utolsó kortyodat, aztán feltápáskodtatok, elindultatok haza a Gogebasvili utcába. Két sarokkal odébb, alkalom szülte, hirtelen elhatározással, betértetek egy virágboltba. „Vigyünk éjféli csokrot Nonának!” Tetszett az ötlet, a város sötét, csöndes és kihalt, senki és semmi nem mozdul, alvó kutyák hevernek a járdákon, a házfalak tövében, a tereken, csak a virágbolt tárt ajtaján ömlik fehér fény a reves macskakőre. Megálltál, magad sem tudtad, miért, az otthonosságnak olyan érzése fogott el, amelyet otthon sosem érzel. „A hulló vakolat meghittsége? A repedések csöndje? Billent kapuké? Poros ablakoké? A kapualjak bányalejő sötétje?” Találgattad, kutakodtál magadban, hogy mi a magyarázat. „Mindig szerettem a romokat.” Igaz, mindig szeretted a romokat. „A romok és a kutyák?” Azok is. Meg a gyerekkor. Nem fogalmaztad meg, mert nem jöttél rá, csak kerülgetted, pedig a gyerekkorod köszönt vissza a résekben, ázott vakolatokban, homályban, csöndben, csorba kövekben, rozsdás rácsokban. Az emberekben is. Nem hiszed? Pedig elhíhated. Hát nem azt érezted nyomban, ahogy megérkeztél oda, hogy otthon vagy? Mintha mindenkit ismernél, mindenkivel találkoztál volna már egyszer régen, abban a másik világban, amiről azt hitted, rég elmúlt, ami a gyerekkor volt, és most azt látod, hogy csak te mentél el, otthagytad őket, de ők megvannak ma is, élnek éppen úgy, ahogy régen, amikor még ott éltél köztük. A virágboltban neonfény és tömjénes illat fogad, bódító és

édeskés, amilyen a mécsvilágos templomokban. Meglepetésetekre nagy élet zajlik, *There must be some kind of way out of here...*, horganyzott vödörökben kardvirágok színpompás erdeje, vörös, kék, fehér, ciklámen-színű, odább feketék is, apai nagyanyád kardliliomnak hívta, és azt mesélte, hogy a gladiátorokról kapta a Gladiolus nevet, hangosan szól a muzsika, idővel rájössz, hogy a boltban nincsenek is olyan sokan, tükrök játéka a nyüzsgés, valójában négy-öt fiatal kötözi, nyalábolja, rendezí edényekbe a virágokat, senki nem törődik veletek, nyugodtan nézelődhettek, Dylan már a hercegeknél tart, akik az őrtornyokból figyelnek, ti pedig szálanként szedegettek és raktok össze egy mezei csokorhoz hasonlót. A srác, akinél fizettek, mosolyog, elismerően bólint, középről áttesz egy pirosat a szélre, madzagért nyúl, papírt nem kértek, celofánt meg végképp, kiléptek az alvó utcára.

Nona szorongatta a csokrot, elpityeredett. Mintha évek óta ismernél benneteket, mondta oroszul. Egy órátok volt még, az éj közepén kellett indulnotok a repülőtérrre, lefeküdni nem sok értelme volt, mégis ledőltek. Ahogy lehunyta a szemed, nyomban alámerültél abba a puha és félhomályos lebegésbe, aminek nincs sem ideje, sem cselekménye, hevertél ébrenlét és álom határán a Gogebasvili utcában, öreg bútorok közt, hajlított karfájú nagy fotelok, politúrozott sötét szekrények közt, azt álmodta, hogy ott vagy, ahol vagy, és tudta, hogy álmodsz, ettől aztán úgy gondolta, hogy mégsem álmodhatsz, aztán a puha és sötét semmit nesztelenül félrehúzta valaki, és Nona félénken azt mondta: „Itt az idő. Két óra van.” Nem integetett, de a fémkerítés kapujának vastag, kék csövéhez simulva sokáig nézett utánatok, ahogy ballagtok lefelé a meredek utcán. Lent a sarkon, a pékség előtt két sötét árny, két fekete ruhás öregasszony mocorgott, felhasogatott tűzifát rakosgattak a hatalmas kemencébe. Néhány napja, amikor nem tudtál ellenállni és megvetted a meszelt ablakdeszkán élére állítva sorjázó nagy lepénykenyerek közül a legpirosabbat, az egyik asszony behívott benneteket a műhely barlangszerű mélyébe, levette a földre süllyesztett, hasas kemence fedőlapját, és megengedte, hogy belebámuljatok az óriási, kormos agyagbendőbe. A kenyér jó volt, ropogós és sűrű, egy darabka még mindig ott lapult belőle a dzsekid zsebében. Amikor rákanyarodtatok a néptelen főútra, a járdán alvó három kutya közül az egyik felemelte a fejét, és álmosan bámult utánatok, ahogy távolodtatok a platánok alatt.